Дуже рано починалася за старих часів професійна на селі освіта.

Тоді вона починалася, коли Ванька або Ода рочку було вже "одлучено" і коли Ванькові або Одарочці сорочка підіймалася вище колін і зав'язувалася вузлом на спині.

— Щоб не закаляло! А то воно в мене, вибачте, на втори слабеньке!

Ванько вже міцно тримався за материну спідницю і весь час:

— Мамо! Моні!

— Ось не мамай мені над душею! На ось дубця, пожени гуси за ворота. Він у мене хороший хлопець! Пожени, пожени! Мама на базар поїдуть, гостинця куплять! Отак, отак їх! Гиля,— кричи,— гиля! Отак! От цяця Ванько! От цяця! А Меланя кака,— вона мами не слухає! Жени, жени!

Це були перші кроки нашої освіти.

Пасти гуси, впасти їх так, щоб у чужі копи не вбралися, пригнати додому всіх до одного,— це була програма нашого "технікуму", першого, сказати б, курсу.

Коли ви цього іспиту було не складете, коли у вас одберуть де-небудь у чужому просі або на чужій стерні картуза або ж ви, навчаючись поціляти, бахнете гуся грудкою по голові і приженете додому замість восьми гусят семеро,— крім того, що на вас буде побито нового-новісінького віника, вас ніколи не переведуть на вищий курс.

Вищий курс — це свині.

Самі ж ви, певна річ, розумієте, що це вже справа далека серйозніша, ніж гуси.

Свиню ви в самій сорочці не впасете. Тут уже обов'язково потрібні були штани... Хоч і з прорішкою ззаду, а проте штани, та ще й на одній підтяжці.

Замість дубця потрібний невеликий кийок.

Цю справу доручалося громадянинові від шести років. Раніш — ні. Бо тут треба було певної вже кваліфікації, а най' головніше — поважності.

Сказати:

— Аля! Бодай була вона тобі здохла!

Це не те, що невинне й наївне:

— Гиля-гиля!

Тут уже треба було, щоб свиня почувала над собою тверду руку, треба було вчасно й уміючи вхлудити її кийком, не хапаючись і не нервуючись, і, ніби так, між іншим, прослатись по вигоні басом:

— А куди ж ото ти пішла? Кочни, га? Куди ря-а-а-а-ба?

А потім солідно додати:

— Сибірки на тебе нема!

"Володарем" над свинями ми були до 10–11 років. Потім йшли такі "курси" нашої освіти:

Т е л я т а.

В і в ц і.

К о р о в и.

К о н і...

Переступивши на телячий курс, вже "дозволялося" вкрасти в батька паперу й закурювати цигарку з кінського кізяку або прохати в прохожих (тільки не з свого села!):

— Дядю, закурить нема?

— Нема!

— Так дайте ж хоч сірничка!

В цей час (узимку) починалася й загальна освіта в місцевій церковноприходській або в народній школі...

Звичайно, коли була та школа та були чоботи, щоб у ту школу ходити.

Дійшовши до кінського курсу, увечері вже можна було, пригнавши коней додому, вискочити на вулицю, на колодки.

Коли мати було почнуть:

— Уже, сибіряко, хата тобі чимсь тхне! Уже на вулицю!

Можна було матері відповісти:

— Та?!

А як батько почнуть, краще мовчати. Бо в батька аргументи були значно солідніші:

— Ти не той, не дуже! Що ото чоботи вже бутилками пристроюєш? Ти мені дивись! Поб'ю на сукиному синові істика до цурки!

Батькові іноді тільки можна було сказати, та й то потихеньку:

— Та я хіба, тату, що?! Я ж — нічого...

Кіньми закінчувалася освіта в нашому "технікумі".

Освіта в "технікумі" провадилася однаково для хлопців і дівчат.

З певними, розуміється, відмінами: одночасно з "технікумом" хлопець вчився погоничувати, тесати, стругати, а дівчина — коноплі брати, тіпати, прясти, вишивати.

А далі функції хлопчачі й дівчачі різко розмежовувалися: хлопець ішов на плугатаря, на косаря, а дівчина на полільницю й на в'язальницю.

Співати вчилися разом на колодках. Співать — це обов'язково, як дихати.

Закінчувалася наша освіта материними словами:

— Женить би вже лобуряку слід!

Або:

— Та моя вже доросленька! Кума казали, що Іванів Максим уже напитував! Мабуть, так у М'ясниці й обкрутимо! Час уже!

Кінець був нашій освіті.

. . . . . .

А тепер, як подивишся, і семилітки, і десятилітки, технікуми, інститути, університети, академії...

Ой, як "тяжко" тепер нашій молоді!